

УДК 316.17:37-04

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-1-32>**Олена ДАНИЛІНА,***orcid.org/0000-0002-2649-8818**кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри журналістики
Міжрегіональної академії управління персоналом
(Київ, Україна) heledana@gmail.com***Ірина КАЛІНА,***orcid.org/0000-0001-5662-6967**доктор економічних наук,
професор кафедри журналістики
Міжрегіональної академії управління персоналом
(Київ, Україна) kalinargz@gmail.com***Олександра ШТЕПЕНКО,***orcid.org/0000-0002-2493-5383**доктор філологічних наук,
професор кафедри журналістики
Міжрегіональної академії управління персоналом
(Київ, Україна) alexshtep69@gmail.com*

ІНТЕГРАЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Статтю присвячено аналізу інтеграції міжкультурної комунікації у вітчизняному освітньому процесі на прикладі міста Мелітополь. Зроблено акцент на тому, що існує соціальна потреба у підготовці студентів, здатних ефективно комунікувати в умовах розвитку міжкультурних контактів, і ця потреба є актуальною метою освітньої підготовки й успішного інтегрування у професійне середовище.

Саме тлумачення понять «міжкультурна комунікація», «міжкультурна освіта» багатогранне та різноманітне, тому для задоволення полікультурних потреб у міжкультурній освіті розроблено різні підходи, програми та вимоги до закладів освіти.

Для розширення й уточнення понять потрібне вивчення практики спілкування у різних культурних контекстах, зокрема й у сфері освіти.

З огляду на це метою статті став аналіз досвіду організації міжкультурної комунікації у галузі освіти України на матеріалі міста Мелітополь (Запорізька область, Україна).

Процес розроблення стратегії інтеркультурного розвитку міст в Україні представлено у статті наочно з використанням індекса міжкультурних міст (ICM-Index). Індексні діаграми ICC графічно відобразили рівень досягнень кожного міста, прогрес у часі та порівняння з іншими містами за допомогою фільтрації за розміром, демографічною різноманітністю, населенням, крайною та політикою області. Процес осмислення маркетингових і демографічних факторів надає проблемі міжкультурної освіти особливого звучання за умови долучення конкретних прикладів реалізації певного передового досвіду на практиці.

У статті проаналізовано показники міста Мелітополь і наведено приклади реалізації міжкультурної стратегії. Результатом аналізу стало виокремлення основних етапів роботи над окресленою проблемою. Проаналізувавши процес інтеграції міжкультурної комунікації у вітчизняний освітній процес (на прикладі досвіду міста Мелітополь), ми дійшли висновків, що такі міста є прикладами для впровадження подібної стратегії міжкультурного розвитку в інших місцях України задля подолання одного з найсерйозніших викликів суспільства, яким сьогодні є міжкультурна освіта молоді.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, освіта, індекс міжкультурних міст, інтеркультурність, освіта, глобалізація.

Olena DANYLINA,

orcid.org/0000-0002-2649-8818

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Journalism
Interregional Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine) heledana@gmail.com*

Irina KALINA,

orcid.org/0000-0001-5662-6967

*Doctor of Economics,
Professor at the Department of Journalism
Interregional Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine) kalinargz@gmail.com*

Alexandra SHTEPENKO,

orcid.org/0000-0002-2493-5383

*Doctor of Philology,
Professor at the Department of Journalism
Interregional Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine) alexshtep69@gmail.com*

INTEGRATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION INTO DOMESTIC EDUCATIONAL PROCESS

The article is devoted to the analysis of the integration of intercultural communication in the domestic educational process on the example of the city of Melitopol. Emphasis is placed on the fact that there is a social need to train students who can communicate effectively in the context of intercultural contacts, and this need is an urgent goal of educational training and successful integration into the professional environment.

The interpretation of the concepts of "intercultural communication", "intercultural education" is multifaceted and diverse, so to meet the multicultural needs of intercultural education, different approaches, programs, and requirements for educational institutions have been developed.

To expand and clarify the concepts, it is necessary to study the practice of communication in different cultural contexts, including in the field of education.

In view of this, the aim of our article was to analyze the experience of organizing intercultural communication in the field of education in Ukraine on the material of the city of Melitopol (Zaporozhye region, Ukraine).

The process of developing a strategy for intercultural urban development in Ukraine is presented in the article clearly using the Intercultural Cities Index (ICC-Index).

The indicators of the city of Melitopol are analyzed and examples of realization of intercultural strategy are given. The result of the analysis was the identification of the main stages of work on the outlined problem. Analyzing the process of integration of intercultural communication into the domestic educational process (on the example of the experience of Melitopol), we concluded that such cities are examples of similar strategies for intercultural development in other parts of Ukraine to overcome one of the most serious challenges of intercultural education young people.

***Key words:** intercultural communication, education, index of intercultural cities, interculturality, education, globalization.*

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізаційних і трансформаційних процесів у суспільстві загалом та в освітньому середовищі зокрема питання міжкультурної комунікації як ідеї діалогу культур є актуальною та затребуваною в умовах актуалізації принципів світового мультикультуралізму.

Соціальна потреба у підготовці студентів, здатних ефективно комунікувати в умовах розвитку міжкультурних контактів, є актуальною метою освітянської підготовки та їхнього успішного інтегрування у професійне середовище.

У процесі міжкультурної освітньої комунікації

не тільки засвоюється соціокультурний досвід, а й відбувається взаємодія, яка формує нові сучасні особистісні якості студентів. Саме міжкультурна комунікація будує базову загальнокультурну платформу, на якій зростає й увиразнюється світове значення спільних досягнень цивілізації всього людства. Така глобальна місія взаємозбагачення національних культур має власну проєкцію на вітчизняне освітнє середовище як явище складне й неоднорідне, у котрому можна виокремити щонайменше три стратегічні компоненти:

– *навчатися* визнавати «чужі» цінності людей, їхнє мислення та поведінку (усталена

архетипова дефініція «свій/чужий» у культурі та мові взагалі);

– *навчатися* рефлексувати «інакшість» зі збереженням власної ідентичності;

– *навчатися* будувати конструктивні партнерські відносини з носіями різних культур.

Не випадково перераховані компоненти зацентровано на одному домінантному дієслові, бо саме *навчатися* інтегрувати навички міжкультурної комунікації задля ефективного усунення міжкультурних протиріч між партнерами суспільно-культурного спілкування – актуальний напрям в осмисленні сучасних викликів для вітчизняної міжкультурної освіти.

Аналіз досліджень. Саме тлумачення поняття «міжкультурна освіта» багатогранне та розмаїте, тому для задоволення полікультурних потреб у міжкультурній освіті розроблено різні підходи, програми та вимоги до закладів освіти. Таким чином, міжкультурна освіта намагається адекватно відповісти на численні запити, потреби та прагнення різних культурних груп.

За новою концепцією міжкультурної освіти недостатньо просто передати знання, необхідно розвивати конструктивні стосунки між людьми з різним культурним походженням. Власне, конструктивні стосунки і є суттю міжкультурної освіти. Міжкультурна освіта охоплює та підтримує різноманітність у всіх сферах людського життя: робить студентів сприйнятливими до існування різного способу життя, традицій, звичаїв і світогляду. Мультикультуралізм уявляється радше як актив, а не як зобов'язання, тому, збагачена багатокультурними цінностями, міжкультурна освіта сприяє рівності, повазі до прав людини та забезпечує рівні можливості для всіх, водночас протистоїть несправедливості та дискримінації. Ф. Квелет (Ouellet, 1997: 23) вважає, що міжкультурна освіта також включає освіту для миру, освіту для розвитку, освіту для демократичного співіснування й освіту для прав людини. Алесіна й Перотті (Alesina&Perotti, 1993: 40) відзначали, що міжкультурна освіта дозволяє дітям керувати відносинами з іншими та розширює їхній досвід у полікультурному середовищі. Міжкультурна освіта готує дітей до спілкування, особливо у конфліктних ситуаціях, у яких стосунки не є автоматичними. У цьому процесі підготовки, на думку Дж. Вільяма Фулбрайта, важлива емпатія: «Суть міжкультурної освіти полягає у набутті емпатії – здатності бачити світ таким, яким його бачать інші, і допускати можливість того, що інші можуть побачити те, що ми не змогли побачити, або побачити це більш точно...» (Fulbright, 1983).

Міжкультурна освіта означає також «освіту, яка готує людей, здатних цінувати різні культури, котрі встановлюються у традиційному суспільстві, і тому здатні погодитися на розвиток у контакті з цими культурами, тому що це різноманіття може стати надбанням збагачення культурного, соціального й економічного життя країни» (Eddy, 2013: 44).

Одним із ключових принципів міжкультурної іншомовної освіти О. Місечко вважає принцип діалогу культур, під яким розуміє готовність у порівнянні культурних проявів, культурного тла і культурних норм у різних країнах до шанобливого сприймання різних поглядів, навіть тих, із якими важко погодитися, критичного ставлення до установлених тверджень, відкритого обміну думками на основі взаєморозуміння та поваги до культурного розмаїття. Засоби міжкультурної іншомовної освіти (зокрема навчальні підручники) теж мають бути адекватними (Місечко, 2018: 70).

Термін «міжкультурна освіта» є поняттям, формулювання якого ще розвивається. Зокрема, були проведені дослідження визначення засобів соціально-освітньої інтеграції через зростання кількості студентів-іммігрантів (Інтернаціоналізація, 2016: 98).

Мета статті. Для розширення й уточнення поняття «міжкультурна комунікація» потрібне вивчення практики спілкування у різних культурних контекстах, зокрема у сфері освіти. Важливими тут є як дослідження внутрішніх культурних відмінностей, таких як етнічна належність і гендер, так і міжнародних відмінностей, таких як національність або світовий регіон. Міжкультурна комунікація – це підхід до стосунків між членами цих груп, який зосереджується на визнанні та повазі культурних відмінностей, прагне до взаємної адаптації, що веде до бікультуралізму, а не простого асиміляції, та підтримує розвиток міжкультурної чутливості з боку індивідів і організації, щоб уможливити емпатичне розуміння та компетентну координацію дій між культурними відмінностями.

З огляду на це метою статті є аналіз досвіду організації міжкультурної комунікації у галузі освіти України на матеріалі міста Мелітополь (Запорізька область, Україна).

Виклад основного матеріалу. Запорукою успіху в міжнародній практиці є знання та розуміння інших культур і поширення нових форм взаємодії насамперед у міжкультурній освіті. Представницька група європейського проекту «Співіснування в Європі в XXI столітті» ще у 2011 році провела серію досліджень, основними практичними рекомендаціями яких було те, що вчителі та керівники освітньої галузі в усіх

країнах-членах мають розвивати міжкультурну компетентність як один із елементів шкільної програми, а також у неформальній освіті (в музеях, установах, культурних подіях і фестивалях, компаніях та інших сферах життя). Розвиток міжкультурної компетентності та спілкування призводить до формування усвідомлення рівності всіх культур, послаблення відчуття культурної переваги на користь міжкультурного діалогу й усунення стереотипів. Відповідно до виголошення у Білій книзі Ради Європи у 2008 року тези про міжкультурний діалог людям не потрібні навички, які автоматично набуваються для мирного співіснування, але їх слід заохочувати та розвивати з дитинства, оскільки вони стануть у пригоді у майбутньому. Це особливо важливо для мігрантів, котрі потребують відповідної освіти, щоб стати більш активними й успішними членами суспільства. Важливо також сприяти поступовій інтеграції новоприбулих дітей-мігрантів у систему освіти: уможливити вивчення мови у дошкільному закладі, під-

готувати їх до успішного переходу зі школи на ринок праці та подолання труднощів.

Процес розроблення стратегії інтеркультурного розвитку міст в Україні представлено на рис. 1.1.

Оскільки міста використовують міжкультурний підхід до управління різноманітністю, їм необхідно підбивати підсумки своїх досягнень і викликів як відправну точку для розвитку своїх міжкультурних стратегій. Для того, щоб підтримувати мотивацію та коригувати свої зусилля, містам необхідно оцінити прогрес із часом і побачити, чи можуть вони вчитися в інших міст, які мають конкретний досвід у цій сфері.

Індекс міжкультурних міст (ICC-Index) підтримує всі ці цілі. Міста, котрі заповнюють анкету ICC-Index послідовно і неодноразово протягом певного періоду, зможуть розрізнити зростаючі або спадні моделі ключових індексів і, отже, робити набагато більш обґрунтовані судження про довгостроковий вплив своєї політики та її інвестиції.

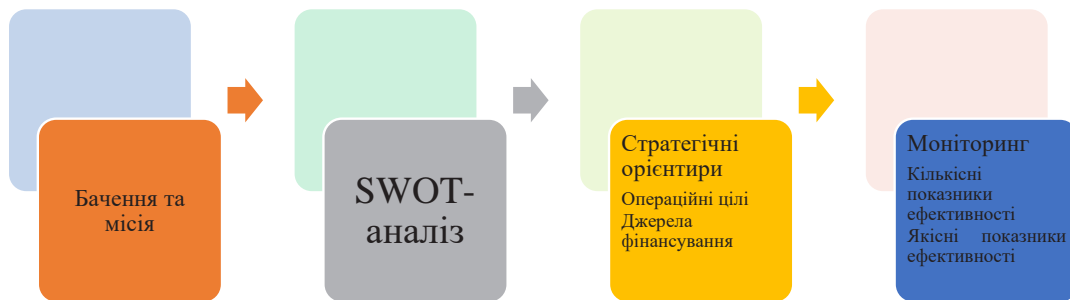

Рис. 1.1. Процес розроблення стратегії інтеркультурного розвитку міст в Україні

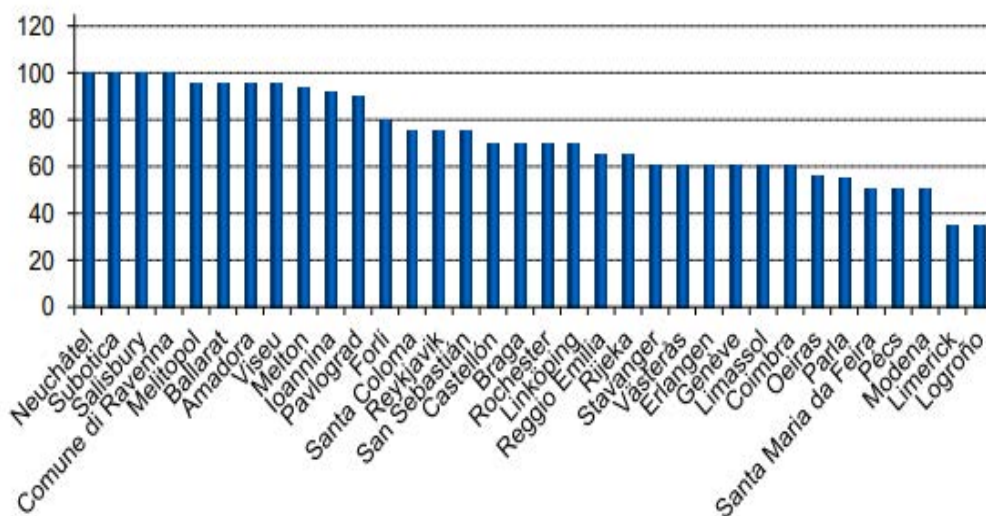

Рис. 1.2. Індекс міжкультурного міста Мелітополь (ICC) – система освіти (100 000 – 200 000 жителів) (Програма, 2020)

Крім того, ICC-Index є потужним інструментом для координаторів міста ICC, адже дозволяє:

- ініціювати обговорення в органах місцевого самоврядування щодо того, що означає міжкультурна інтеграція на практиці;
- підвищити обізнаність щодо необхідності горизонтальної роботи між різними відділами та службами, які сприяють виконанню міжкультурного порядку денного;
- визначати та вивчати «добрий досвід» інших міст.

Нарешті, індексні діаграми ICC дозволяють графічно відображати результати індексів усіх членів ICC, включаючи рівень досягнень кожного міста, прогрес у часі та порівняння з іншими містами за допомогою фільтрації за розміром, демографічною різноманітністю, населенням, країною та політикою області. Крім того, діаграми ICC також порівнюють результати, отримані містом у «розширеному міжкультурному індексі», який охоплює оцінку вихідного (основного) індексу, а також нових питань, доданих у 2019 році.

Процес осмислення маркетингових і демографічних факторів надає проблемі міжкультурної освіти особливого звучання за умови долучення конкретних прикладів реалізації певного передового досвіду на практиці, який вказує на те, що «навчання співіснуванню» – справа складана й багатоаспектна.

Розглянемо цю стратегію на прикладі побудови освітнього міжкультурного середовища м. Мелітополя, котре, на наш погляд, вдало демонструє проєкцію поетапного набуття молодим поколінням навичок взаємодії цінностей різних способів життя за умови толерантного ставлення та поваги до «інакшості» різних культур.

Показники оцінки м. Мелітополя за параметрами освіти дорівнюють 95%, що значно перевищує результат міської вибірки, яка становить 68%. Це нижче за результат м. Мелітополя у 2016 році на 100%, але все одно покращує початковий результат на 80% у 2009 році. Це свідчить про те, що Мелітополь продовжує прагнути та досягати позитивних результатів у цій сфері. Індекс міжкультурного міста Мелітополь (ICC) – Система освіти. (100 000 – 200 000 жителів) представлено на рис. 1.2.

Заклади освіти Мелітополя докладають реальних зусиль для залучення батьків до шкільного життя, наприклад, створено школу «Бути батьками» на ТРК Мелітополь (Школа, 2020).

Індекс міжкультурного міста (ICC) – Система освіти. Вибірка міста (негромадяни/іноземці < 10%) представлена на рис. 1.3

Заклади освіти є міцними партнерами у міжкультурній роботі міста на всіх рівнях. Так, три роки поспіль у Мелітопольській ЗОШ № 4 проводиться мовний літній табір за програмою GoCamp, серед цілей якої – надихати молодь вільно володіти іноземними мовами й бути відкритими для інших культур. Англійську школярам допомагають вчити волонтери з різних країн, наприклад, у 2019 році це був болгарин Богомил (Звонник, 2019). У Мелітополя є ініціативи й у галузі вищої освіти: у серпні 2021 року в Міжнародний день корінних народів світу на базі МДПУ відбувся тематичний круглий стіл (Данилина, 2021). Існує також безліч днів і подій для відзначення інших культур і традицій у школах, закладах професійної та вищої освіти, а також на рівні всього міста, що відображено на сайті Управління культури та молоді Мелітопольської міської ради (План, 2020).

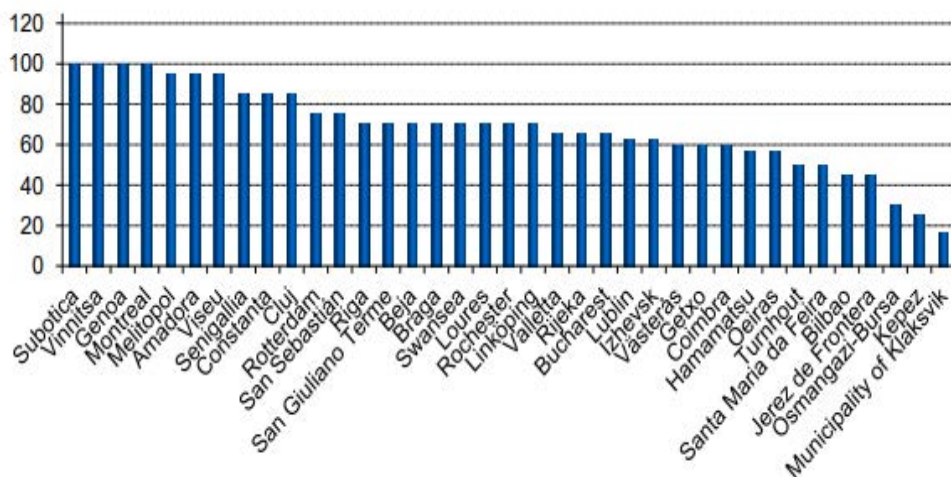

Рис. 1.3. Індекс міжкультурного міста Мелітополь (ICC) – система освіти (негромадяни/іноземці < 10%) (Програма, 2020)

Аналізуючи міжкультурну стратегію у місті Мелітополь, було виокремлено основні етапи динамічного та різнопланового розвитку інтегративних процесів міжкультурної освіти:

1. Створення платформи міжкультурного діалогу (на базі закладів освіти та культури).
2. Побудова платформи для позитивної співпраці між представниками громад Української мережі міжкультурних міст.
3. Налагодження партнерства та спілкування між представниками національно-культурних товариств, різних релігійних конфесій, громадських організацій і волонтерами Української мережі міжкультурних міст.
4. Проведення молодіжних соціальних акцій, презентацій творчих практик, форумів, конкурсів,

фестивалів на міжкультурну тематику, тематичних семінарів, круглих столів тощо.

5. Оприлюднення для широкого громадянського загалу аудіо-, відео- та друкованих матеріалів про передовий практичний досвід культурного самовираження етнічних громад Мелітополя.

6. Підготовка й опублікування інформаційних матеріалів у регіональних ЗМІ.

Висновки. Отже, проаналізувавши процес інтеграції міжкультурної комунікації у вітчизняний освітній процес (на прикладі досвіду міста Мелітополь), можемо стверджувати, що такі міста є прикладами для впровадження подібної стратегії міжкультурного розвитку в інших місцях України задля подолання одного з найсерйозніших викликів суспільства, яким сьогодні є міжкультурна освіта молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alberto Alesina & Roberto Perotti. Fiscal Expansions and Fiscal Adjustments in OECD Countries. 1993. DOI 10.3386/w5214
2. Eddy, P. L. Barber, J. P. Holly, N. Brush, K. and Bohon L. Internationalizing a Campus: From Colonial to Modern Times. *Change: The Magazine of Higher Learning*. 2013. № 45. P. 43–50. DOI: 10.1080/00091383.2013.842107.
3. Ouellet, F. Éducation interculturelle et formation interculturelle. *Éléments de problématique. Études ethniques au Canada*. 1997. Vol. 29. № 2. P. 32–57.
4. J. William. Fulbright. Speech to the Council on International Educational Exchange, 1983. URL: <https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/j-william-fulbright/j-william-fulbright-quotes>
5. Даниліна Е. В Мелітополі обговорили проблеми коренних народів України. *Індустріалка*. 09.08.2021. URL: http://iz.com.ua/zaporoje/v-melitopole-obsudili-problemyi-korennyih-narodov-ukrainyi?fbclid=IwAR2P-AEyCJFNGLcZzF5_3OFUs0fwcxwPS1ZnkSOzauyEup_Yt24VD38s2ec
6. Звонник М. В языковом лагере мелітопольской школы ребятня с волонтером мастерили вездеходы... из коробок. URL: <https://mltpl.city/articles/39851/v-yazykovom-lagere-melitopolskoj-shkoly-rebyatnya-s-volonterom-masterili-vezdehody-iz-korobok?fbclid=IwAR0jli2hH8GTrwNDhOYIREEN7KFB8aLdrE0Owawg4d8wUNhDxZXYFn5PWqA>
7. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні : методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко ; за ред. І. Степаненко. Київ : ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
8. Місечко О. С. Міжкультурна парадигма іншомовної освіти: що криється в деталях? *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 29. С. 62–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_Ptp_2018_29_9
9. План міжкультурної інтеграції міста Мелітополя на 2015–2020 роки. URL: <https://mvk.zp.ua/plan-mizhkulturnoyi-integratsiyi-mista-melitopol-na-2015-2020-roki/>
10. Програма міжкультурних міст. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/index-results-per-city>
11. Школа «Бути батьками». URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=3191571397595693>

REFERENCES

1. Alberto Alesina & Roberto Perotti (1993) Fiscal Expansions and Fiscal Adjustments in OECD Countries. DOI 10.3386/w5214
2. Eddy, P. L. Barber, J. P. Holly, N. Brush, K. and Bohon L. (2013). Internationalizing a Campus: From Colonial to Modern Times. *Change: The Magazine of Higher Learning*. 45, 43-50. DOI: 10.1080/00091383.2013.842107.
3. Ouellet, F. (1997). Éducation interculturelle et formation interculturelle. *Éléments de problématique. Études ethniques au Canada*, Vol. 29, no 2. p. 32–57.
4. J. William Fulbright. Speech to the Council on International Educational Exchange, 1983. URL: <https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/j-william-fulbright/j-william-fulbright-quotes>
5. Danylina E. V Melitopole obsudili problem korennych narodov Ukrainy [The problems of the indigenous peoples of Ukraine were discussed in Melitopol] *Industrialka*. 09.08.2021. [in Russian]. URL: http://iz.com.ua/zaporoje/v-melitopole-obsudili-problemyi-korennyih-narodov-ukrainyi?fbclid=IwAR2P-AEyCJFNGLcZzF5_3OFUs0fwcxwPS1ZnkSOzauyEup_Yt24VD38s2ec
6. Zvonnyk M. V jazykovom lagere melitopolskoj shkoly rebyatnja s volonterom masterili vezdehody... iz korobok [In the language camp of the Melitopol school, children with a volunteer made ATVs ... from boxes] [in Russian]. URL: <https://mltpl.city/articles/39851/v-yazykovom-lagere-melitopolskoj-shkoly-rebyatnya-s-volonterom-masterili-vezdehody-iz-korobok?fbclid=IwAR0jli2hH8GTrwNDhOYIREEN7KFB8aLdrE0Owawg4d8wUNhDxZXYFn5PWqA>
7. Internazionalizacija vyschoji osvbyty v Ukraini: metodychni rekomendazii [Internationalization of higher education in Ukraine: guidelines] [L. Gorbunova, M. Debych, V. Zinchenko, I. Sikorska, I. Stepanenko, O. Schypko; za red. I. Stepanenko]. K.: 2016. 158 p.
8. Misecchko, O. S. Mizhkulturna paradyhma inshomovnoi osvity: shcho kryietsia v detalyakh? [Intercultural paradigm of inshomovnoy coverage: how to shout in details?]. *Visnyk KNLU. Seriya: Pedagogika ta psykholohiia – Bulletin of the KNLU. Series: Pedagogy and psychology*, 29, 62–71 [in Ukrainian].
9. Plan mizhkul'turnoyi intehratsiyi mista Melitopolya na 2015–2020 roky. [Plan of intercultural integration of the city of Melitopol for 2015–2020]. URL: <https://mvk.zp.ua/plan-mizhkulturnoyi-integratsiyi-mista-melitopol-na-2015-2020-roki/>
10. Prohrama mizhkul'turnykh mist. [Program of intercultural cities]. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/index-results-per-city>
11. Shkola “Buty bat’kamy”. [School “Be a parent”]. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=3191571397595693>.